

Tasa-arvoinen avioliitto kirkon oikeudessa

Avioliittolain 1 §:n muutoksella mahdollistettiin samaa sukupuolta olevien henkilöiden vihkiminen avioliittoon 1.3.2017 alkaen.¹ Jo ennen lain voimaan tuloa alkoi julkisuudessa esiintyä epäilyksiä siitä, että muutos koskee myös kirkollista vihkimistä, ellei kirkko erikseen tee toisenlaista päätöstä. Tässä kirjoituksessa keskityn siihen, asettiko avioliittolain muutos kirkolle velvollisuuden päättää erikseen kirkollisen avioliiton edellytyksistä avioliittolain 1.3.2017 voimaan tulleen muutoksen jälkeen, ja onko oikeustila epäselvä, kun kirkko ei ole sellaista päätöstä tehnyt.

Koko kiistan ydin koskee kirkkolain 16 §:n 1 momentin tulkintaa. Tässä lainkohdassa säädetään seuraavaa: ”Sen lisäksi, mitä vihkimisestä säädetään 15 §:ssä, kirkollisen vihkimisen muut ehdot ja muodot määrää se uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toimitetaan.” Tästä oli kysymys Pohjois-Suomen hallinto-oikeudessa, joka kumosi 13.6.2019 antamallaan päätöksellä Oulun hiippakunnan tuomiokapitulin päätöksen alaiselleen pastorille antamasta

kurinpitoseuraamuksesta. Päätökseen sisältyi eriävä mielipide, ja päätöksestä on valitettu korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Hallinto-oikeuden päätös sai tuoreeltaan muutaman oikeusoppineen kritisoimaan lopputulosta nettikeskustelussa.² Syyskuussa *Kirkko ja kaupunki* -lehti uutisoi näkyvästi oikeusnotaari Wiking Vuoren maisterintutkintoon liittyvästä opinnäytetyöstä, jossa katsottiin, ettei kirkkokäsikirja riitä perusteluksi rajoittaa oikeutta kirkolliseen vihkimiseen.³ Näyttääkin siltä, että juristit joutuvat ratkaisemaan, mitkä ovat kirkollisen vihkimisen uskonnolliset edellytykset.

---

1 L 20.2.2015/156.

2 Ks. esim. OTL Risto Tuori 20.6.2019 ja VT Pekka Lahdenperä 25.7.2019.

3 *Kirkko ja kaupunki* 24.9.2019.

ONKO KIRKKOVELVOLLINEN AVIOLIITTO-LAIN MUUTOKSEN JOHDOSTA OTTAMAAN KANTAA VIHITTÄVIEN SUKUPUOLEEN?

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden päätös sisältää selvästi kirkon lainsäädäntöautonomialle vieraita vaatimuksia. Täysin absurdi on ajatus siitä, että vihittävän parin sukupuolta koskeva kirkon kanta ei voisi perustua ennen avioliittolain muuttamista ja voimaantuloa perustavana aikana tehtyyn kannanottoon. Tällainen vaatimus on esitetty ainoastaan Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle, ei millekään muulle kirkkokunnalle tai uskonnolliselle yhdyskunnalle.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus totesi päätöksessään 13.6.2019 muun muassa seuraavaa:

Kirkkolakiin tai kirkkojärjestykseen ei ole lisätty säännöksiä vihittävien parien sukupuolesta sen jälkeen, kun avioliittolain 1 §:n 1 momenttiin 1.3.2017 voimaan tulleen muutoksen johdosta samaa sukupuolta olevien parien avioliitot tulivat mahdollisiksi. – – Ainoa viittaus vihittävän parin sukupuoleen sisältyy kirkkokäsikirjan avioliittokaavaan ja tuokin viittaus on ajalta ennen avioliittolain muuttamista.⁴

Aloite samaa sukupuolta olevien parien avioliitosta lähti liikkeelle kansalaisaloitteesta, jossa todettiin seuraavaa:

Tällä esityksellä ei ole tarkoitus puuttua uskonnollisten yhdyskuntien avioliittolain 16 §:ssä säädettyyn oikeuteen määrätä kirkollisen vihkimisen ehdoista ja muodosta. Kaikilla vihkimiseen oikeutetuilla uskonnollisilla yhdyskunnilla, evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko mukaan lukien, on jatkossakin itsenäinen oikeus päättää, vihkivätkö ne samaa sukupuolta olevia pareja avioliittoon.⁵

Eduskunnan lakivaliokunta esitti kansalaisaloitetta hylättäväksi. Lakivaliokunta totesi kuitenkin, ettei uskonnollisille yhdyskunnille syntyisi oi-

keudellista velvoitetta muuttaa vihkimiskäytäntöjään, vaikka kansalaisaloitteessa ehdotetut lainmuutokset hyväksyttäisiin.⁶ Myös valiokunnan mietintöön sisältyneessä vastalauseessa, jonka perusteella eduskunta päätti aloitteen hyväksyä, korostettiin sitä, ettei ehdotetulla lainmuutoksella puututa uskonnollisten yhdyskuntien oikeuteen määrätä siitä, keitä ne vihkivät avioliittoon.

Kansalaisaloitteen perustelua on sittemmin tulkittu siten, että kirkon edellytettäisiin tekevän avioliittolain muutoksen jälkeen erikseen päätöksen siitä, salliiko se samaa sukupuolta olevien henkilöiden kirkollisen vihkimisen vai ei. Pääasiallinen tuki tällaiselle tulkinnalle löytyy professori Urpo Kankaan kirkkohallitukselle vuonna 2016 antamasta asiantuntijalausunnosta, jossa hän totesi seuraavaa:

Kun tasa-arvoinen avioliittolaki tulee voimaan, kirkon on huolehdittava siitä, että samaa sukupuolta oleville pareille järjestyy vihkiminen, ellei kirkko ole oman toimivaltansa puitteissa antamissa vihkimistä koskevissa määräyksissään nimenomaisesti edellyttänyt, että vihittävät ovat eri sukupuolta.⁷

Professori Veli-Pekka Viljanen totesi kirkkohallitukselle antamassaan lausunnossa, että kirkollista vihkimistä ei ole ulotettava samaa sukupuolta oleviin pareihin, jos sen katsotaan olevan ristiriidassa kirkon oppien ja kirkon hyväksymän avioliittokäsityksen kanssa.⁸ Tämän johdosta on pidettävä selvänä, että hyväksyessään 1.3.2017 voimaan tulleen avioliittolain muutoksen eduskunta ei ole voinut edellyttää, että kirkon tulisi sen johdosta ottaa erikseen päätettäväksi, miten se tähän avioliittolain muutokseen omassa kirkollisessa vihkimiskäytännössä suhtautuu. Kirkon aikaisemmat kannanotot kirkollisen vihkimisen edellytyksistä ovat siis edelleen voimassa.

Myös Wiking Vuori on syksyllä 2019 julkaistussa pro gradu -tutkielmassaan pitänyt

selvänä, että eduskunta ei ole tarkoittanut avioliittolakia muuttaessaan saada aikaan ti-
lannetta, jossa evankelis-luterilaisella kirkolla
olisi velvollisuus vihkiä tai siunata samaa suku-
puolta olevien avioliittoja.⁹ Tämän perusteella
voidaan Vuorenkin mukaan argumentoida, että
uskonnollisten yhdyskuntien ei ole tarvinnut
tehdä erillistä päätöstä siitä, että ne eivät vihi
samaa sukupuolta olevia pareja muuttuneessa
tilanteessa.

KIRKON LAINSÄÄDÄNTÖAUTONOMIASTA

Nykyistä perustuslakia säädettyessä sen 76
§:ään otettiin aikaisempaa hallitusmuodon 87 §
1 momentin ja valtiopäiväjärjestyksen 31 §:n 2
momenttia vastaavat säännökset kirkon lainsä-
däntöautonomiasta.¹⁰ Säännöksen 2 momentin
mukaan kirkkolain säätämisyjärjestyksestä ja
kirkkolakia koskevasta aloiteoikeudesta on
voimassa, mitä niistä kirkkolaissa säädetään.
Kirkkolain 2 §:n mukaan kirkolla on yksinoikeus
ehdottaa kirkkolakia kaikesta, mikä koskee ai-
noastaan kirkon omia asioita, sekä yksinoikeus
ehdottaa kirkkolain muuttamista ja kumoamista.

Professori Ilkka Saraviita on todennut
perustuslakia käsittelevässä kommentaariteok-
sessaan, että perustuslain 76 § vahvistaa kirkko-
laissa säädetylle lainsäädäntövallan käytölle ja
säätämisyjärjestykseen liittyville seikoille kirkon
aloiteoikeuden erityisen pysyvyyden.¹¹ Lisäksi
Saraviita toteaa eräisiin perustuslakivaliokun-
nan lausuntoihin viitaten, että

kirkolliskokouksen yksinomainen aloitevalta kirk-
kolain säätämiseen merkitsee sitä, että muuhun
lainsäädäntöön ei voida sisällyttää kirkkolain
kanssa ristiriidassa olevia säännöksiä (PeVL 1/1982
ja 30/1996).¹²

Professori Veli-Pekka Viljanen on lausunnos-
saan kirkkohallitukselle viitannut professori

Mikael Hidénin kansalaisaloitteen KAA 3/2013
käsittelyn yhteydessä antamaan lausuntoon,
jonka mukaan uskonnollisen yhdyskunnan
oikeus itse päättää, minkälaisin edellytyksin,
minkälaisin uskontokunnan oppiin liittyvin
käsityksin ja minkälaisin menettelyin se vihki
avioliittoon, kuuluu selvästi uskonnonva-
paussäännöksen suojaaman uskontokunnan
sisäisen autonomian piiriin. Hänen mukaansa
tätä oikeutta ei voi tavallisella lailla evätä eikä
merkittävästi rajoittaa.¹³

ONKO OIKEUSTILA KIRKOLLISEN VIHKIMISEN EDELLETYKSIKSI EPÄSELVÄ?

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus päätyi loppu-
yhteenvedossaan toteamaan seuraavaa:

Asian edellä todettuun epäselvään ja sääntelemät-
tömään tilaan nähden hallinto-oikeus katsoo,
ettei valittaja ole toiminut kirkkolain 5 luvun 3 § 3
momentissa tarkoitettulla tavalla vastoin pappisvi-
ran velvollisuuksia ja pappislupausta vihkiessään
samaa sukupuolta olevan parin avioliittoon Oulussa
5.8.2017.¹⁴

Kun päätöksestä on valitettu, korkein hallinto-
oikeus joutuu ottamaan kantaa siihen, onko

4 Pohjois-Suomen HAO 13.6.2019.

5 KAA 3/2013.

6 LaVM 14/2014 vp, s. 9.

7 Kirkkohallituksen kirje 4/2016 kirkolliskokouk-
selle.

8 Kirkkohallituksen kirje 4/2016 kirkolliskokouk-
selle.

9 Vuori 2019, 34.

10 HE 1/1998 vp.

11 Saraviita 2011, 650.

12 Saraviita 2011, 651, alaviite 47.

13 Kirkkohallituksen kirje 4/2016 kirkolliskokouk-
selle.

14 Pohjois-Suomen HAO 13.6.2019.

kirkon lainsäädäntö ja pappien ohjeistus ollut tältä osin epäselvä ja sääntelemätön.

Urpo Kangas katsoi edellä mainitussa vuonna 2016 antamassaan lausunnossa, että pelkästään kirkkokäsikirjassa olevat maininnat sulhasesta ja morsiamesta sekä miehestä ja vaimosta eivät ole sellaisia oikeusnormeja, jotka muodostaisivat avioliittolain 16 §:ssä tarkoitetut kirkollisen vihkimisen edellytykset. Tätä Kankaan jo ennen kirkkohallituksen oikeudellisen selvityksen julkistamista omin toimin julkisuuteen saattamaa kannanottoa on uutisoitu varsin ahkerasti. Kankaan lausunto ei kuitenkaan ota huomioon kirkon lainsäädäntöautonomista asemaa, jonka perusteella kirkko itse voi valita myös sen muodon, jossa normit annetaan.

Wiking Vuoren mukaan kirkon kantaa siitä, että kirkon sisäinen lainsäädäntö ei mahdollista samaa sukupuolta olevien vihkimistä tai siunaamista kirkollisesti avioliittoon, ei voida pitää kestäväenä eikä sille ole löydettävissä riittävästi oikeudellisia perusteita.¹⁵ Vuori ei näytä antavan mitään painoa esimerkiksi piispainkokouksen vuonna 2016 kirkolliskokoukselle antamalle selonteolle, joka sisältää pitkän luettelon kirkon keskeisimmistä avioliittoa koskevista selvityksistä ja päätöksistä.¹⁶ Esimerkiksi kirkolliskokouksen perustevaliokunta oli vuonna 2010 todennut, että kirkon uskon mukaan avioliitto on Jumalan luomistyössä asettama yhden miehen ja naisen liitto. Kirkko ei voi tätä käsitystä muuttaa.¹⁷

Kiistatonta on, että kirkkolaki ja -järjestys eivät aseta kirkollisesti vihittävien tai siunattavien sukupuolelle rajoituksia. Sen sijaan kyseenalaitan Vuoren johtopäätöksen, jonka mukaan siitä, että kirkon lainsäädäntö ei kiellä vihkimästä samaa sukupuolta olevaa paria kirkollisesti avioliittoon, seuraisi vastakohtaispäätelmänä (*e contrario*) se, että kirkon lainsäädännön on katsottava sallivan papin näin menetellä.¹⁸ Vuorikin toteaa tutkimuksessaan sen professori

Kankaan sivuuttaman seikan, että vielä 1.1.1994 asti voimassa olleen kirkkolain 56 §:ään sisältyi maininta miehestä ja naisesta kihlakumppaneina.¹⁹ Kun silloin avioliiton kuulutukset poistettiin kirkkolaista, maininta miehestä ja naisesta jäi pois. Muutos ei siis johtunut kirkon avioliittokäsityksen muuttumisesta. Koska kirkon avioliittokäsitystä ei silloin eikä sen jälkeenkään ole kirkolliskokouksen päätöksellä muutettu, on lainsäädäntöhistoriallisen *e contrario* -tulkinnan mukaisesti pääteltävä, että kirkon käsitys avioliitosta on edelleen sama kuin se oli ennen vuotta 1993.

Vuori katsoo edellä mainitussa tutkielmaansa, että oikeustila kirkon vihkimisoikeuden edellytyksistä on joka tapauksessa vähintäänkin epäselvä. Tämän osoittaa ensinnä se, että kysymys oikeasta tulkinnasta on jakanut asiaa tutkineita henkilöitä. Toiseksi tulkintakannanottojen esittäjät ovat joutuneet argumentaatioissaan tukeutumaan säännöksen sisällön ja esitöiden lisäksi monimutkaisempiin oikeusperiaate- ja perusoikeusargumentteihin. Nämä säädetyn oikeuden taustalla olevat argumentit ovat kuitenkin merkittäviä oikeuslähteitä kirjoitettua lakia tulkittaessa.

Kaarlo Tuorin tasoittelumallissa kirkon tunnustus olisi luettavissa oikeuden syvätasoon, joka on otettava huomioon oikeuden pintatasoon kuuluvaa positiivista oikeutta tulkittaessa.²⁰ Tähän kirkon ylipositiiviseen oikeuteen voidaan käsitykseni mukaan katsoa kuuluviksi muun muassa kirkkolain 1 luvun 1 §:ssä mainitut Raamattu ja tunnustuskirjat. Myös Saraviidan mukaan kirkkolain 1 §:n kautta kirkon tunnustus saa saman erityisaseman kuin kirkkolaki:

Suomen evankelis-luterilainen kirkko tunnustaa sitä Raamattuun perustuvaa kristillistä uskoa, joka on lausuttu kolmessa vanhan kirkon uskontunnustuksessa sekä luterilaisissa tunnustuskirjoissa.²¹

OTT Pekka Leino vetoaa väitöskirjassaan useassa kohdin kirkon tunnustuksen merkitykseen ylipositiivisena oikeutena kirkkolain ja sen nojalla annettujen säännösten tulkinnalle. Hänen mukaansa voidaan edellyttää, ettei kirkon positiivinen oikeus ole ristiriidassa kirkon ylipositiiviseen arvoperustaan nähden.²² Kirkon avioliittokäsitys sisältyy kirkon tunnustukseen, joka puolestaan on nivottu kirkon lainsäädäntöön kirkkolain 1 luvun 1 §:ssä. Tulkitseen Leinoa siten, että kirkkolainsäädännön systematiikan kannalta mitään kirkkolakia alemmaa säädöstä ei voida säätää eikä tulkita tämän säännöksen vastaisesti.

Kirkkokäsikirja ilmentää käytännön tasolla sitä kirkon perinteistä avioliittokäsitystä, jonka mukaan avioliitto on miehen ja naisen välinen liitto. Tarkoituksenmukaisuustulkinnassa kirkkolakia, kirkkojärjestystä ja sen valtuutuksin hyväksyttyä kirkkokäsikirjaa on tarkasteltava yhdessä, jolloin on katsottava niiden yhteisenä tarkoituksena olleen, että vain mies ja nainen voidaan vihkiä kirkolliseen avioliittoon. Kirkolla on katsottava olevan oman lainsäädäntöautonomiansa perusteella oikeus sisällyttää myös kirkkokäsikirja pappia sitovan normiston piiriin, mitä korostaa se, että kirkolliskokous hyväksyy kirkkokäsikirjan kirkkojärjestyksen tavoin $\frac{3}{4}$ määräenemmistöllä.

Professori Veli-Pekka Viljanen toteaa kirkkohallitukselle vuonna 2016 antamassaan lausunnossa, ettei avioliittolain 16 § suoraan määritä sitä, millä ja millaisilla evankelis-luterilaisen kirkon sisäisillä määräyksillä tulisi säätää kirkon itsensä asettamista kirkollisen vihkimisen lisäedellytyksistä. Siten ei ole Viljasen mukaan lainsäädännöllisesti pois suljettua, että asia jätetään evankelis-luterilaisessa kirkossa käytännössä yksinomaan kirkkokäsikirjan varaan.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus sivuutti johtopäätöksissään kokonaan sen, että piispa Samuel Salmi oli Oulun hiippakunnan seura-

kunnille ja papistolle osoitetussa kirjeessään todennut, että piispainkokouksen avioliittolain muutoksen johdosta elokuussa 2016 antaman selonteon mukaan pappi ei saa oikeutta vihkiä samaa sukupuolta olevaa paria kirkolliseen avioliittoon. Tämä varoituksen saaneen papin lähiesimiehen ohje on se välitön papin toimintaa sitova normi, joka yhdessä siinä viitatus selonteon kanssa osoittaa, ettei oikeustila ole varoituksen saaneen papin kannalta ollut mitenkään epäselvä.

Tässä kirjoituksessa olen pyrkinyt osoittamaan, että kirkon perinteinen käsitys avioliitosta kuuluu siihen kirkon ylipositiiviseen oikeusperustaan, jonka kanssa mikään kirkon säädös ei voi olla ristiriidassa. Kirkon lainsäädäntöautonomia merkitsee, että kirkko itse määrittelee oman normistonsa sisällön ja muodon. Kirkollinen vihkiminen on edelleenkin mahdollista vain miehen ja naisen välillä, vaikka ainoat siihen viittaavat maininnat ovat enää kirkkokäsikirjassa.

OTL, varatuomari Risto Tuori (risto.tuori@gmail.com) on toiminut 1.5.2016 alkaneella kaudella Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokousedustajana sekä lakivaliokunnan jäsenenä.

---

15 Vuori 2019, tiivistelmä.

16 Piispainkokouksen kirje 1/2016 kirkolliskokoukselle.

17 Kirkolliskokouksen perustevaliokunnan mietintö 4/2010.

18 Vuori 2019, 35.

19 KL 23.12.1964/635, HE 23/1993 vp.

20 Tuori 2000, 163.

21 Saraviita 2011, 650.

22 Leino 2002, 5, 26–27, 46.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Lähteet

- HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle kirkko-laiksi.
- Kirkkohallituksen kirje 4/2016 kirkolliskokoukselle. Oikeudellinen selvitys avioliittolain muutoksen vaikutuksista.
- LaVM 14/2014 vp. Lakivaliokunnan mietintö kansalaisaloitteesta eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta.
- Kansalaisaloite eduskunnalle avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta (KAA 3/2013 vp).
- Kirkolliskokouksen perustevaliokunnan mietintö 4/2010
- Piispainkokouksen kirje 1/2016 kirkolliskokoukselle. Piispainkokouksen selonteko avioliittolain muutoksen johdosta.
- Pohjois-Suomen HAO 13.6.2019 (Nro 19/0272/2, DNro 02150/17/2399).

Kirjallisuus

- Leino, Pekka (2002). *Kirkkolaki vai laki kirkosta: Hallinto-oikeudellinen tutkimus kirkon oikeudellisista normeista ja niiden synnystä*. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Saraviita, Ilkka (2011). *Perustuslaki*. 2., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Tuori, Kaarlo (2000). *Kriittinen oikeuspositivismi*. Vantaa: WSOY Lakitieto.
- Vuori, Wiking (2019). *Vihkiminen ja rangaistus: Avioliittolain muutoksen vaikutukset Suomen evankeliluterilaisen kirkon avioliittosääntelyyn, virkamiesoikeuteen ja tosiasialliseen kurinpitokäytäntöön*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Internet-lähteet

- Kirkko ja kaupunki* 24.9.2019 <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/kirkon-johdon-tulkinta-avioliittolaista-ei-ole-kestava-jasenten-oikeuksia-ei-voi-rajoittaa-kirkkokasikirjalla-eika-pappeja-rangaista-lain-noudattamise#44fa243b> (10.11.2019).
- Lahdenperä, Pekka. 25.7.2019: <https://www.seurakuntalainen.fi/blogit/vieraskyna-mielipidekirjoitus-asiassa-arpad-kovacs-oulun-hallinto-oikeuden-paatos/> (10.11.2019).
- Tuori, Risto 20.6.2019: <https://www.kotimaa24.fi/blogit/lakia-ei-pida-lukea-kuin-piru-raamattua/> (10.11.2019).